

*Egy lélek egy fej nem rossz magzati
S a jót segíni nem méltatlanok...“*

Berzeviczyben volt valami II. József egyoldalú racionalizmusából. Azt hitte, hogy a nyelv *csak* eszköz. Kazinczy jól ismerte Berzeviczy műveit és álmait, de meg volt róla győződve, hogy csak a jól megformált szavak és jól meghatározott fogalmak valósíthatják meg a nagy álmokat. Kazinczy jobban megértette, hogy *csak az emberi elme készíthet elő minden szépet s ennek alapja az anyanyelv pallérozása*. E kérdésben Berzeviczy realizmusa volt ideális és Kazinczy idealizmusa volt igazán reális.

Kemény Gábor.

Hogyan neveljük a tanuló fiatalságot gyakorlati pályákra?

Bevezetés. Napjaink egyik időszerű és jelentős problémája, hogy az ifjúságot az eddiginél jóval nagyobb mértékben tereljük gyakorlati pályákra. Ezzel kapcsolatban az iskolának kétféle feladatot kell megoldania. Rá kell venni a fiatalságot, hogy minél többen válasszák az iparos, kereskedői stb. pályákat. Ez a feladat a tulajdonképeni „gazdasági pályára terelés“. A másik feladat: olyan nevelést adni a fiatalságnak, hogy a gazdasági pályán megállja a helyét.

A *gyakorlati pályára buzdításnak* regebben, sajnos, majdnem egyedüli eszköze a „szelekció“ (buktatás) volt. Jól ismerjük azt a régi fenyegtetést: „Ha nem tanulsz, inasnak adlak.“ Ez a helytelen kiválasztás azonban nem vált be. Nem azokat tereli gazdasági pályára, akiknek ezekhez kedvük vagy tehetségük van. A gyakorlati életpályákra terelésnek egyetlen helyes útja pedig éppen ennek a hajlandóságnak erősítése, kifejlesztése. E pályára legeredményesebben a kereskedői élet nemes küzdelmeinek magasztalásával, vagy a szorgalmas és találeményes iparos dicséretével, egyszóval ezeknek a pályáknak megkedveltetésével buzdíthatjuk az ifjúságot. Szívesebben végzi a munkáját az az iparos, aki saját kedvéből választotta pályáját, mint akit úgy szorítottak rá. A megkedveltetéshez nem elég az anyagi előnyöket hangoztatni (bár erre is feltétlenül szükség van), hanem számba vesszük az ifjúságnak hősie, küzdelemre és nagy tettek elvégzésére vágyó hajlamát is. Nem csak azt mondjuk pl.: „Már fiatal korodban pénzt keresel“, hanem azt is hozzátesszük: „A magad embere leszel, nem szorulsz szüleid támogatására, sőt, ha kell, még te segítheted őket.“ A fiúkra még jobban hatunk, ha a kereskedői pálya eredményes küzdelmeit és nemzetgazdasági jelentőségét tárjuk fel előtte. Igen hasznos volna, ha a magyar olvasókönyvbe nagy számban vennének fel ilyen olvasmányokat. Földrajz órán egyes vidékek kereskedelmi jelentőségét tárgyaljuk, növénytan és állattan órán kitérünk pl. a vetésre, gyümölcsstermesztésre és az állattenyésztésre. Egy-két kémia vagy fizika órát rászánunk, hogy valamely gyártási eljárással részletesen megismertessük a tanítványokat, vagy gyárat látogatunk. Számtan órán pedig megmutatjuk, hogyan végzi a kereskedő

a számításait, hogyan osztja be keresetét stb. A cél sohasem az, hogy minél több oldalról, minél alaposabban ismertessük meg az említett pályákat, (ez túl sok időt is vonna el a tárgy eredeti rendeltetésétől), hanem, hogy a diák egy-egy eleven képet nyerjen az illető pályáról és bele tudja élni magát pl. a gabonát csépelgető földműves, vagy a vevőt kiszolgáló kereskedő, az árajánlatot tevő utazó, a műhelyt nyitó iparos stb. helyzetébe. Az ismertetések tehát matinészerűek, elég egy-két megkapó mozzanatot ecsetelni, de azt azután élethűen és színesen. Az ismertetés hatását sokszorosan fokozza és élményszerűvé teszi egy-két üzem, műhely, kereskedelmi, szállítási vállalat, gazdaság, gyár stb. megtekintése.

A gyakorlati pályára előkészítés. Célkitűzések. Természetes, hogy a buzdító propaganda egymagában nem elég. A buzdításnál jóval nehezebb és felelősebb feladat, hogy növendékeinket a gyakorlatias pályára alkalmassá tegyük. Beléjük oltjuk azokat az erkölcsi tulajdonságokat, amelyekből erőt merít hivatása el nem csüggedő, lelkes betöltésére. Elsajátíttatjuk vele azokat az alapismereteket, amikkel megkönynyítjük a boldogulását pályáján. Gyakorlatias észjárásra, ügyességre és biztos fellépésre neveljük tanítványainkat.

Erkölcsei nevelés. Vegyük szemügyre először az erkölcsi nevelést. Főleg a következő tulajdonságokat kell kifejlesztetnünk tanítványainkban: szorgalom és el nem csüggedő kitartás. Takarékoság és a pénz beosztása. Megtanítjuk növendékünket, hogy kitűzött céljai érdekében tudjon fáradni és ha kell, le is mondani apróbb kényelmekről. (A lemondás gyakoroltatása a nevelőtől nagy hozzáértést kíván. A fiúk, a fejlődésüknek ebben a szakában virágzó „hős korszak” folytán ezt könnyen túlságba viszik. Hasonlóan járhatunk a szorgalom gyakoroltatásával is.) Az erkölcsi nevelés érdekében már buzdítás közben sem a könnyű megélhetés kecsegtetésével csábítjuk elsősorban a tanítványainkat gyakorlati pályákra, hanem főleg azt ecseteljük, hogy szorgalommal, hozzáértéssel és kitartással milyen szép eredményeket érhet el, megalapozhatja a jövőjét, a nemzetnek hasznos tagja lesz stb. A mellett munkája érdekes is, tudást és hozzáértést kíván. De nemcsak megkívánja, hanem bőven meg is jutalmazza a gyakorlati pálya ezeket az erényeket. Jó, ha a szorgalmat és kitartást is hangsúlyozzuk, ezeket dícsérő olvasmányokat adunk növendékeink kezébe stb. Sokkal hasznosabb azonban, ha beszéd helyett gyakoroltatjuk ezeket. Pl. kisebb önálló feladattal bízzuk meg tanítványainkat, esetleg pályadíjat tűzünk ki stb. Vigyázunk azonban, hogy ezzel a tanítványt túl ne terheljük, mert a túlterhelés a gyakorlatias nevelés legnagyobb ellensége. Ezért csak akkora és annyi feladatot tűzünk ki, amennyivel elérjük a célt; hogy a diák önállóan dolgozzék egy feladat megoldásáért, megkeresse a hozzávezető eszközöket és okos időbeosztással munkálkodjék, amíg feladatát meg nem oldotta. A szorgalom és kitartás, általában az akaraterő nevelésére nélkülözhetetlen eszköz a torna, cserkészlet, kirándulások és a sport, egyszóval a helyes és intenzív testnevelés.

Gyakorlatias szellem. Legnehezebb és egyben legfontosabb nevelői feladat: gyakorlatias szellemű, ügyes és biztos fellépésű embereket ne-

velni. Ezeknek a tulajdonságoknak kifejlesztésére az iskolának főleg két módszere van: A kötelező tárgyak tanításában olyan módszereket alkalmazunk, amelyek az önálló munkát és a gyakorlatias gondolkodást elősegítik, másrészt pedig (amíg azt egyéb pedagógiai szempontok megengedik), egyre nagyobb teret engedünk a testnevelésnek, cserkészletnek, rajznak, önképzőkörnek, énekórának stb. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy az ú. n. „melléktárgyak“-nak a jellem, gyakorlatias észjárás és a tanuló egész egyéniségének kifejlesztésében nagy, gyakran a kötelező tárgyakét sokszorta felülmúló hatásuk van. Nem véletlen, hogy pl. a gyakorlatias gondolkodású Amerikában vagy Angliában ezeknek a tárgyaknak sokkal nagyobb teret engednek és jobban is megbecsülik ezeket a „mellék“-tárgyakat.

Ami a *tanítási módszereket* illeti, az elterjedt munkáltató tanítás elég erősen fejleszti a megfigyelő képességet és a találékonyságot. Sajnos, az újabb és a „Módszeres utasítások“-ban ajánlott tanítási módszereknek egy hátránya is van: Nem adnak alkalmat a tanulóknak felelés közben arra, hogy komolyabb önálló munkát fejtsenek ki. A szokásos „osztályfeleltetés“ közben ugyanis a tanulók főleg csak kérdésekre felelnek. Már pedig mennél rövidebbre húzódnak össze a feleletek, annál jobban érvényesül a tanár szuggesztív befolyása és annál kevésbé a diák önálló munkája.

Gyakorlati pályán az önállótlanúság súlyosan esik latba. Ezért, bármennyire hívei is vagyunk az „osztályfeleltetés“-nek, feltétlenül adunk alkalmat a tanulónak, arra is, hogy legalább 2–3 percig összefüggően, nyugodtan beszéljen egy témáról vagy dolgozzék egy példa megoldásán. Rászoktatjuk a tanulót, hogy csak az előadandó tárggyal vagy példával törődjék, ne pedig a tanárral, hogy helyesli-e, (biccent-e rá), segít-e, esetleg szól-e hozzá. Ezért nemcsak, hogy egy-egy mondatába nem vágunk közbe, hanem lehetőleg a feleletébe sem szólunk bele, még helyeslő szóval, vagy mozdulattal (bólintás) sem. A kisebb hibákat sem javítjuk ki, hanem a felelet végén egyszerre bíráljuk meg. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, milyen fontos, hogy a diákok megtanuljanak hallgatóság és hozzáértő, bíráló közeg előtt önállóan saját szavaikkal *előadni*.

Melléktárgyak közül különösen a testnevelésnek nagy a jelentősége. Nem könnyű eldönteni, hogy a testre van-e jótékonyabb hatása vagy a lélekre. A játékok és kirándulások a vállalkozó kedvet, találékonyságot és a jó fellépést fejlesztik. Az atlétika és a torna erőt és az önbizalmat növeli. Mindenfajta testnevelés erősíti az akaratot és kitartást, fokozza az önbizalmat. Nobeldíjas tudósunk, Szent-Györgyi, gyakran szokta mondani, hogy majdnem annyit köszönhet a sportnak, amennyit tanulmányainak.

Mivel a testnevelés ilyen fontos eszköz, nagyon vigyázunk rá, hogy helyesen irányítsuk. A mai testnevelés rákfenéje a túlzott versenyszerűség és a „stadion-láz“. ill. „drukker“ szenvedély. Vannak iskolák, amelyekben a legfontosabb testnevelési cél: minél több versenyt megnyerni, mennél nagyobb sporteredményeket felmutatni. Büszke rá az iskola, ha az intézet futballcsapata nagy közönség előtt minél több gólt rug. A versenyszerűségnek azonban egész csomó átka van: a versenyre

készülés többnyire a testnevelés igazi céljának, a tömegsportnak rovására megy. A versenyszerű sportnak lélekformáló ereje jelentéktelen a változatos, helyesen vezetett tömegsportozáshoz képest. Csupán a kitartást és az akaraterőt fejleszti valamivel jobban a versenyzés, mint a változatos tömegsport, a széleskörű megfigyelő képességet, találekonytságot, sokirányú érdeklődést azonban alig fejleszti, sőt sokszor visszafejleszti. Hiszen a versenyző minden testi és lelki erejét csak az elérendő teljesítményre koncentrálja. A magát mindig feltaláló ötletesség és a vállalkozó kedv nem igen jut érvényre. Azonkívül a versenyzés sokszor a szervezetet is tönkreteszi. (Sportszív, tüdőtágulás, izmok merevvé válása, stb.) A versenyzők túlzott megbecsülése, a velük való túlzott foglalkozás könnyen kifejleszti a „drukker“ lelkületet: ennek lélektani indítéka pedig nem a sport, hanem ugyanaz az izgalomhajhászás, ami a kártyásban vagy a rulettjátékosban él. *Bűn tehát, ha az iskola maga táplálja ezt a szenvedélyt.*

Fontos az óráközi szünetek („tízpercek“) helyes kihasználása. A gyermek testének mozgás, játék, futkosás kell, hogy felfrissüljön a sok ülés után. A tüdejének szüksége van arra (különösen fiatal korban), hogy kiabáljon is néha-néha. A kedélye is felélénkül, ha játszadozik egy kicsit. Volt gyakorlóiskolai igazgatóm szokta mondani: „Az a legjobb osztály, amelyik a tízpercben is a legnagyobb lármát csapja“. És valóban, volt párhuzam az élénkség és a tanulmányi előmenetel között. Sajnos, akad az ellenkező felfogásra is példa. Még mostanában is láttam olyan iskolát, amelyikben kiírták: „Az udvaron ne futkározz!“ Pedig az iskolának gyönyörű nagy udvara volt.

A helyes testnevelés érdekében tovább kell fejleszteni a leventeórákat is és igyekezni kell azokat még célszerűbben felhasználni. A katonai előképzés szempontjából is hasznos, ha valamivel kevesebb alakiság gyakorlása mellett több *kirándulást* tartunk tereptannal és a tájékozódás gyakoroltatásával összekötve, hadi játékokat rendezünk rajkötelékben stb., tehát az önnállóságot és együttműködést, vezetést és a bajtársias szellemet még jobban kifejlesztjük.

A testneveléshez hasonlóan részletesen tárgyalhatnók még az éneket és a rajzot, esetleg a kézimunkát is. Az ének kiegyensúlyozottabbá alakítja a növendéket és a lelkivilágát színesebbé, teltebbé varázsolja. A rajz pedig nagyon sok gyakorlati (sőt elméleti pályán is) rendkívül hasznos, sokszor pedig nélkülözhetetlen. (Érdekes felemlíteni, hogy sok, rajz és némi művészi képességet kívánó, jól fizetett foglalkozási ágban nem kapni elég embert. Kicsiny az utánpótlás.) Ezekkel a tárgyakkal kapcsolatban is felmerül a probléma: választani, ill. kompromisszumot kötni a tömegnevelés és egyéni kiválóságok nevelése között. A kompromisszum azonban itt már nem oly egyszerű, mint a testnevelés esetében. Ott ugyanis a sportkiválóság nevelése nem jelent nagyobb érdemet, viszont a rajz és ének terén egész más a helyzet.

Gyakorlatias nevelés és tanárképzés. Csak gyakorlatias szellemű, életrevaló, életkedvtől duzzadó tanárok nevelhetik diákjaikat is gyakorlatias, életrevaló emberekké, Sajnos, még mindig nem veszett ki teljesen az a tanárjelölt-fajta, amelyik csak a könyveivel foglalkozik és csak

tudományának él. Amely megvetően legyint, ha sportot, cserkészkedést, énekkart, bajtársi egyesületet, táncot, némi társadalmi életet és hasonló „gyerekségeket“ emlegetnek neki. Szerencsére újabban ez a típus egyre ritkább lesz. Sokat használt e tekintetben a kötelező testnevelés és a munkatáborok bevezetése is. Ártott viszont a tanári rend anyagi helyzetének romlása.

Összefüggés egyéb pedagógiai célokkal. Az eddig felsorolt eszközökkel a gyakorlati pályára való előkészítésen kívül egyéb célokat is elérünk. A szemfülesség, gyakorlatias szellem és az önállóság, vállalkozókedv ápolása rendkívül hasznos honvédelmi szempontból. Hisz a katonai kiképzőknek az érettségizett és az iskolázott fiatalság ellen legtöbbször ebből a szempontból van kifogása. A testnevelés ezenkívül a szervezetet és a testi erőt, ügyességet is fejleszti, ez pedig szintén előny katonai szempontból. A gyakorlatias szellem nemcsak a gyakorlati pályán hasznos, hanem igen sok hivatali és közéleti, sőt tudományos pályán is. A cserkészkedés, csapat játékok, kirándulások az együttműködést, összetartást fejlesztik. Hathatós ellenszerei ennél fogva nemzeti átkunknak, a széthúzásnak. Az ének, a magyar dal megismerése, gyakorlása és megszeretése, nótázás menetkor és kirándulás közben stb. a nemzet lelkéhez való hozzáforradást az érzelmi oldalról is teljesebbé teszi.

A dolgozatban leírt elvek követése azonban nemcsak előnyökkel jár, hanem vannak hátrányai is. Így pl. a melléktárgyak bizonyos határon túl való művelése és megbecsülése a főtárgyak rovására megy. A határ megállapítása a tananyag és a túlterhelés kérdésével is összefügg. Másik hátrány, hogy élénkebb fiatalságot nehezebb fegyelmezni, mint ahogy a tüzes paripát is nehezebb lovagolni. Mégis, azt hiszem, jobb, ha a nehezebb fegyelmezés kérdését nem az élénkség kiölésével oldjuk meg. Helyesebb, ha e helyett a pedagógiai és speciálisan a fegyelmező módszerek hatékonyabb és helyesebb használatával, fokozottabb éberséggel, önuralommal és határozottsággal segítünk magunkon.

Sólyi Antal.

Eredmények a mezőgazdasági népiskolákban

A tanév végén nyilvánosságra hozott iskolai értesítőkből és jelentésekből kibontakoztak lelki szemeink előtt az iskolák működési sikerei, meg a szebb jövő érdekében végzett hasznos tevékenységük. A néhány soros szerény jelentések azonban csak igen röviden emlékeznek meg az egész tanév összefoglaló munkájáról és csak sejtetik az olvasóval, hogy az elért eredmények sok-sok odaadó fáradságnak, a testi és lelki erőt felmorzsoló tevékenységnek a következményei.

Érdeemes volna ezekkel minden iskolára, vagy legalább is minden iskolaféleségre vonatkozólag foglalkozni, mert érdekességük mellett sok tanulást is tartalmaznak. Az ifjúsági önképzőkörök, a vöröskereszt, a segélyző, a sportegyesület stb. pársoros jelentései is, mint mozaikdarabkák összetéve, igen érdekes képet és tanulást tárnanak az érdeklődő elé.